

Caibidil 8

Oidhreacht Thógtha, Comhfhorbairt Áite agus Dearadh

Clár na nÁbhar

8.1	Comhthéacs.....	207
8.2	Taifead ar Dhéanmhais Chosanta	207
8.3	Limistéar Caomhantais Ailtireachta	209
8.4	Oidhreacht Dhúchasach	213
8.5	Seandálaíocht.....	213
8.6	Oidhreacht Thionsclaíoch	215
8.7	Ballaí Chathair na Gaillimhe	216
8.8	Dearadh Uirbeach agus Comhfhorbairt Áite	217
8.9	Ríocht Phoiblí	222
8.10	Cuspóirí Sonracha	226

8.1 Comhthéacs

Tá naisc an-láidir ag Gaillimh lena stair. Tá sé seo soiléir i bhfoirm thógtha, ailtireacht agus seandálaíocht na cathrach. Tá carachtar fisiceach ar leith ag lár na cathrach, le sráideanna cúnga, foirgnimh atá i gcodarsnacht lena gcéile, canálacha, taraenna. Cuidíonn an tírdhreach nádúrtha agus an gaol le hAbhainn na Gaillimhe agus Cuan na Gaillimhe freisin le suíomh uirbeach uathúil a chruthú.

Tá an chuid is mó den oidhreacht thógtha agus seandálaíocht shuntasach suite i lár na cathrach a leanann patrún meánaoiseach de shráideanna neamhrialta den chuid is mó agus airde foirgneamh agus leithead ceapach éagsúil. Tá na tréithe seo, lena n-áirítear iarsmaí de bhallaí na cathrach, fós ina seasamh in ainneoin athruithe le himeacht na gcéadta bliain. Is gné shuntasach í an oidhreacht seo i sainmhíniú agus i dtaithí na timpeallachta uirbí. Cuireann sé freisin le beogacht eacnamaíoch, áit nach ndéanfaidh turasóirí dearmad go deo uirthi agus cuireann sé le cumas maireachtála na cathrach.

Tá sé ríthábhachtach do rathúlacht na cathrach fás agus athfhorbairt a bhainistiú ar bhealach a thugann meas ar oidhreacht na Gaillimhe agus a bhaineann leas aisti. Toisc go n-áirítear sa Phlean beartais chun tacú le hinlfonadh, athfhorbairt agus athghiniúint i gcroílár na cathrach, meastar go dtiocfaidh réamhbhearta d'fhorbairt mhórsála chun cinn i ré an Phlean seo. Is gá go n-áireofaí i bhforbairtí den sórt sin dearadh ailtireachta ar ardchaighdeán, go léireoidís dea-phrionsabail dearaidh uirbhí agus go gcuideoidh siad leis an ríocht phoiblí agus a dhéantar an ailtireacht nua a chomhtháthú go rathúil agus go measúil sa chomhthéacs stairiúil luachmhar. Trí fhreagairt ardchaighdeáin ailtireachta a chur i bhfeidhm, go háirithe ar na Láithreáin Athghiniúna agus Deise, atá spreagtha ag an oidhreacht thógtha stairiúil uathúil agus dea-dhearadh uirbeach, féadtar freastal ar dhúshlán an chomhthéacs stairiúil agus féadtar, trí úsáid a bhaint as dearadh íogair, carachtar agus sainiúlacht na cathrach a chomhlánú agus a braistint áite láidir a chothabháil agus cur leis. Sa chás go bhfuil deiseanna sa chathair lena leithéid d'fhorbairt agus nuair a léirmhíníonn an réiteach dearaidh an suíomh stairiúil, gan dochar a dhéanamh dá luachanna agus dá gnéithe sainithe saintréithe, féadtar luach agus tairbhe a bhaint as, rud a mheallann infheistíocht, úsáidí nua agus a chruthaíonn comharsanachtaí nua, beoga, sainiúla ar shraitheanna stairiúla na cathrach.

8.2 Taifead ar Dhéanmhais Chosanta

Coinníonn an Chomhairle Taifead ar Dhéanmhais Chosanta (RPS) ina liostaítear foirgnimh agus struchtúir a chuireann go speisialta le carachtar na Gaillimhe mar gheall ar a sainspéis. Sainmhínítear déanmhais chosanta faoin reachtaíocht phleanála mar fhoirgnimh agus struchtúir a mheastar a bhfuil tábhacht ar leith ag baint leo mar gheall ar a sainspéis ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, eolaíoch, shóisialta nó theicniúil. Tá 619 foirgneamh agus struchtúr sa RPS faoi láthair, tá an liosta leagtha amach in Aguisín 3. Ní doiciméad statach é an RPS agus féadtar déanmhais a chur leis an taifead seo nó iad a scriosadh, nuair is cuí. Tá sé mar bheartas bearta réamhghníomhacha a chur chun feidhme chun tacú le cosaint, feabhsú agus úsáid ghníomhach na struchtúr cosanta. Ceanglaítear ar aon athrú ar struchtúir chosanta, carachtar nó suíomh an struchtúir a fheabhsú agus go ndéanfaí é de réir dea-chleachtais chaomhantais agus aird á tabhairt ar na Treoirínte um Chosaint Oidhreachta Ailtireachta d'Údaráis Phleanála (2011) agus aon nuashonruithe. Sa Phlean, cuirtear chun cinn dearadh foirgneamh inbhuanaithe, dea-chleachtas caomhantais agus cothabháil, oiriúnú agus athúsáid chuí d'fhoirgnimh stairiúla.

Tá roinnt beart ann chun athchóiriú cuí na struchtúr cosanta a chur chun cinn. Go háirithe, is féidir le ranníocaíocht forbartha laghdaithe a bheith i bhfeidhm nuair a bhíonn oibreacha caomhantais

ardchaighdeáin i gceist le hathruithe ar struchtúr cosanta . Ina theannta sin, is féidir breathnú freisin ar athrú úsáide struchtúir chosanta go húsáid atá ag luí le caomhnú an struchtúir, in ainneoin chríosú an limistéir. Is iad na príomhshruthanna maoinithe atá ar fáil le haghaidh oibreacha caomhantais príobháideacha ná Ciste na Struchtúr Stairiúil agus Scéim Infheistíochta na hOidhreachta Tógtha DHLGH, lena n-áirítear maoiniú chun struchtúir stairiúla agus chosanta a dheisiú agus a chosaint agus tacú freisin le fostaíocht áitiúil oibríthe caomhantais agus ceardaithe oilte. Cuireann an Chomhairle Oidhreachta maoiniú sonrath bliantúil ar fáil d'údaráis áitiúla chun tacú le cur chun feidhme na ngníomhartha sna Pleananna Oidhreachta faoi seach faoi Chlár Plean Oidhreachta na Comhairle Oidhreachta.

Ullmhaíodh Pleananna Caomhantais agus Bainistíochta do thrí chaisleán sa chathair, eadhon Caisleán Thír Oileáin, Caisleán Mhionlaigh agus Caisleán Mhuirlinne in 2015. Áiríodh sna pleananna mar choinníoll do shuirbhéanna le haghaidh obair chaomhantais tosaíochta a theastaíonn agus an mhodheolaíocht ghaolmhar agus an sceideal feidhmithe chun na hoibreacha a dhéanamh chomh maith le hathbhreithniú ar an gcur chuige is fearr maidir le bainistíocht caomhantais amach anseo. Rinneadh oibreacha suntasacha caomhantais sa chéad chéim de

chaomhnú foriomlán na gcaisleán in 2020/2021 le tacaíocht ó mhaoiniú ón gComhairle agus ón gCiste Séadchomharthaí Pobail Náisiúnta araon. Is déanmhais chosanta agus séadchomharthaí náisiúnta iad na caisleáin seo. Is é an aidhm ghinearálta ná seiceamh oibreacha a dhéanamh chun iad a chaomhnú mar shócmhainní suntasacha stairiúla don chathair agus chun iad a dhéanamh níos inrochtana agus chun tuiscint athnuaite ar a stair agus ar an tábhacht atá ag baint leo sa lá atá inniu ann a spreagadh. Tá straitéis dearaidh na ríochta poiblí á hullmhú freisin do cheantair imeallacha Mhuirlinne agus Chaisleán Thír Oileáin. Is é an cuspóir atá leis seo ná treoir a thabhairt ar infheistíocht sa toadhcháil i suíomhanna comhthéacsúla na séadchomharthaí seo ar mhaithe le feabhas a chur ar léirmhíniú stairiúil, ar naisc agus ar fheasacht ar na hoidhreachtaí stairiúla seo.

Beartas 8.1 Taifead ar Dhéanmhais Chosanta

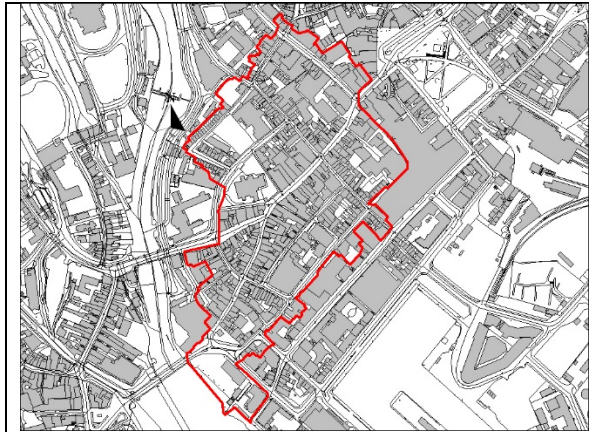
1. Struchtúir atá liostaithe i dTaifead ar Dhéanmhais Chosanta a chosaint, de réir na reachtaíochta agus na dTreoirínte um Chosaint na hOidhreacht Ailtireachta 2011 arna bhfoilsíú ag an DEHLG.
2. A chinntiú go gcuireann forbairt nua le carachtar nó le suíomh struchtúir chosanta.
3. Seachain struchtúir chosanta a bheith i mbaol de bharr faillí nó gnímh eile trí ghníomh cuí tráthúil a ghlacadh.
4. Aird a thabhairt ar Fhardal Náisiúnta na hOidhreacht Ailtireachta agus measúnú á dhéanamh ar fhorbairt.
5. Breithniú a dhéanamh ar fhoirgnimh agus struchtúir a bhfuil sainspéis nó luach sainiúil oidhreacht ag baint leo a chuimsiú i dTaifead ar Dhéanmhais Chosanta (RPS) agus breithniú a dhéanamh ar aon mholadh le cur san áireamh sa RPS arna dhéanamh ag Moladh de chuid an Aire.
6. Dul i gcomhairle leis an DHLGH agus aird a thabhairt ar mholtaí an DHLGH ar iarratais phleanála a bhaineann le struchtúir chosanta.
7. Bearta réamhghníomhacha a chur chun feidhme chun caomhnú na ndéanmhais chosanta a spreagadh.
8. Dearadh foirgneamh inbhuanaithe, dea-chleachtas caomhantais a chur chun cinn agus cothabháil, oiriúnú agus athúsáid chuí d'fhoirgnimh stairiúla.

8.3 Limistéar Caomhantais Ailtireachta

Is éard atá i gceist le Limistéar Caomhantais Ailtireachta (ACA) ná áit, limistéar, grúpa struchtúr nó bailidhreacha a bhfuil spéis ar leith ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, cultúrtha, eolaíochta, sóisialta nó teicniúil ag baint leo ina cheart féin nó a chuireann le léirtheiscint na ndéanmhais chosanta. Le hainmniú ACA, cinntítear go gcosnaítear sainghné speisialta an cheantair agus gur féidir é a fheabhsú trí athfhorbairt bháúil. Mar chuid de bhearta chun an oidhreacht thógtha a chosaint agus a fheabhsú, is féidir le ACAanna ceantair a athbheochan agus a bheith mar spreagthóir d'infheistíocht eacnamaíoch. Baineann an chosaint, a thugtar leis an ACA, leis an taobh amuigh de struchtúir agus de ghnáth ní bhaineann sé le hoibreacha ar an taobh istigh, mura mbíonn tionchar acu ar chuma sheachtrach an struchtúir.

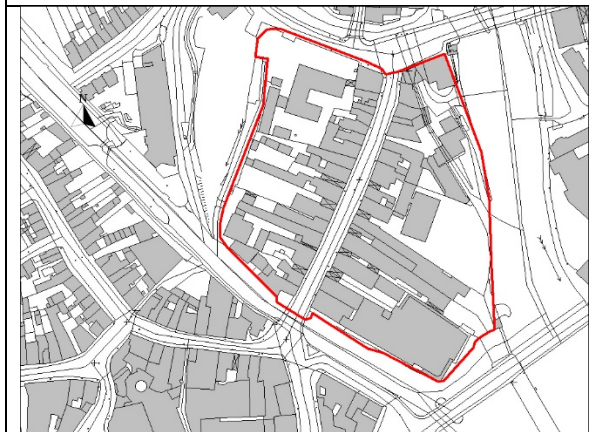
Tá aon ACA déag ainmnithe ag Gaillimh, a chruthaíonn carachtar ar fiú a chosaint ó thaobh sráid-dreach, socrú sráideanna agus spásanna, comhdhéanamh foirgneamh agus struchtúr agus stíleanna ailtireachta. Teastaíonn bainistíocht, cosaint agus feabhsú ó na ceantair seo de shaintréithe speisialta. Seasann siad do thréimhsí agus d'fheidhmeanna éagsúla d'fhorbairt na cathrach agus cabhraíonn siad le hoidhreacht láidir oidhreacht ailtireachta na cathrach a chosaint agus le sainghné na timpeallachta uirbí a chaomhnú.

Is iad seo a leanas na haon limistéar déag atá ainmnithe mar ACA:

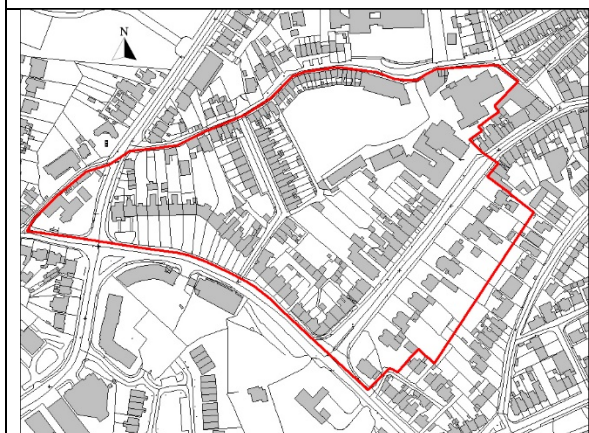
Figiúr 8.1 Croílár na Cathrach

Is meascán de shráid-dreach agus d'fhoirgnimh ó thréimhsí iomadúla atá i gcroílár meánaoiseach na Gaillimhe. Sa leagan amach agus scála de chuid de na sráideanna, léirítear patrún meánaoiseach na sráideanna. Is é croílár na cathrach an ceantar is tábhachtaí d'oidhreacht thógtha na Gaillimhe. Tá a ainmniú tairbheach chun a chinntiú go gcuirtear feabhas ar charachtar an cheantair agus go ndéantar é a chosaint.

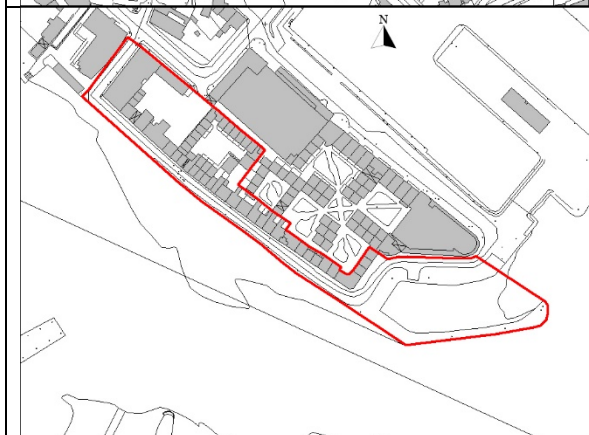
Figiúr 8.2 Sráid Dhoimnic Íochtarach

Tá cuid de na foirgnimh, éadain, aghaidheanna siopaí agus gnéithe bunúsacha is fearr ón 18ú agus 19ú haois, a sheas an t-am ar Shráid Dhoimnic Íochtarach i stráicí fada gan bhriseadh sa chathair. Is limistéar é d'fhoirm uirbeach agus sráid-dreach ar leith. Tá suíomh uathúil aige, le hAbhainn na Gaillimhe agus Canáil Eglinton mar theorainn aige.

Figiúr 8.3 An Corrán/Bóthar na Mara

Is stráice an-taitneamhach é an Corrán de thithe i stíl Sheoirseach dhéanach le gairdíní chun tosaigh agus le gairdíní breise agus foirgnimh choimhdeacha agus foirgnimh eachlainne ar chúl. Is ó lár agus deireadh an 19ú haois a tógadh formhór na dtithe ar Bhóthar na Mara. Is limistéar é seo d'fhoirm uirbeach sainiúil agus saibhreas amhairc.

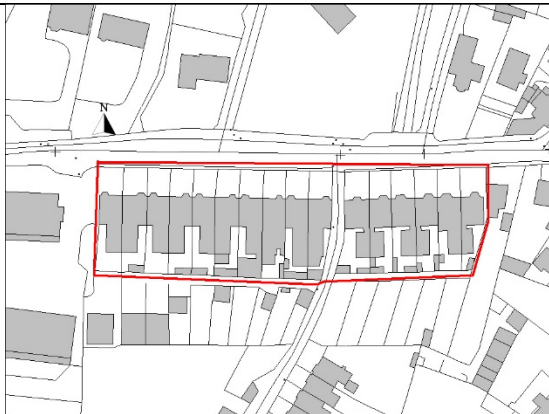
Figiúr 8.4 An Balla Fada

Tá suíomh thar a bheith tarraingteach le fáil ar an mBalla Fada, le radhairc i dtreo na farraige agus an Chladaigh. Tá foirm uirbeach ar leith ag baint leis an gceantar, a léiríonn gaol stairiúil na Gaillimhe leis an bhfarraige agus is ceantar sainchomhartha don chathair é.

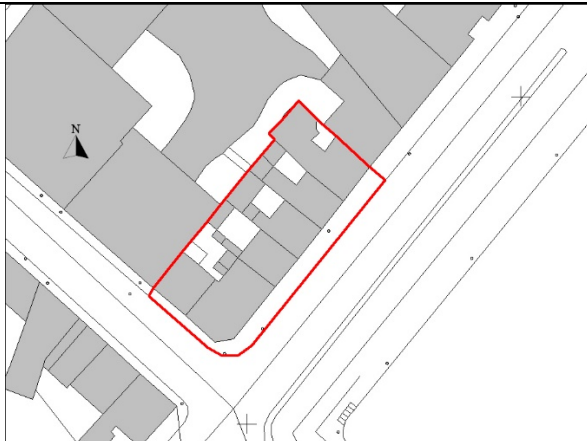
Figiúr 8.5 Sráid San Nioclás

Is sraith de thithe cónaithe ceardaithe ón 19ú haois í Sráid San Nioclás agus tá sé ar cheann den bheagán grúpaí chomh fairsinge agus chomh hiomláine seo a mhaireann sa chathair, agus ar fiú iad a chaomhnú mar gheall ar spéis shóisialta agus ailtireachta.

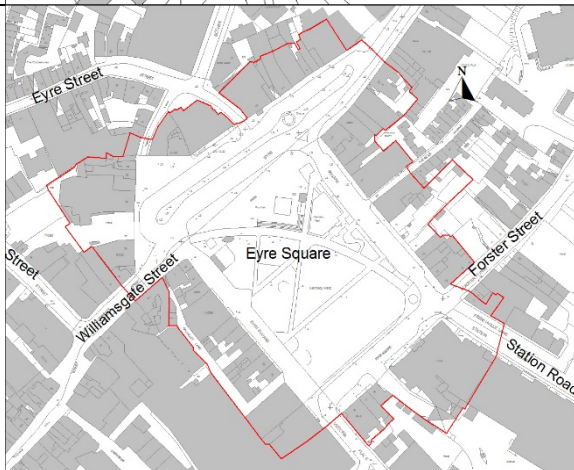
Figiúr 8.6 Ardán Mhuire

Tá Ardán Mhuire comhdhéanta de dhá shraith aonfhoirmeacha ón 19ú haois de thithe tarraingteacha, dea-chothabhála, rindreáilte de stíl Túdarach ar thaobh Ascaill Mhuire. Is díol spéise ailtireachta an grúpa foirgneamh seo agus tá go leor gnéithe maisiúla bunaidh á gcoimeád acu lena n-áirítear sonraíocht brící dearga agus bábhúinneoga ar leibhéal an bhunurláir agus gairdíní tosaigh.

Figiúr 8.7 Uimhir 1-6 Bóthar na nDuganna

Ardán d'fhoirgnimh Victoiriacha atá in Uimhir 1-6 Bóthar na nDuganna ar shuíomh feiceálach ag breathnú amach ar an duga tráchtála agus is cuid iad d'ardán den bheagán foirgneamh ón 19ú haois atá fágtha ar an tsráid. Tá suntas stairiúil ag baint le Uimhir 1 Bóthar na nDuganna mar gurbh áit bhreithe Phódraic Uí Chonaire í

Figiúr 8.8 An Fhaiche Mhór

Is spás cathartha suntasach stairiúil í an Fhaiche Mhór laistigh den chathair, téann an limistéar glas é féin siar go lár an 17ú hAois. Cuimsíonn an chearnóg foirgnimh stairiúla agus nua-aimseartha le stíleanna éagsúla ó dheireadh Sheoirseach go Victoiriach agus nua-aimseartha. Cé go bhfuil idirghabháil shuntasach déanta, tá an bhunfhoirm fós ann le sráid-dreach aontaithe.

	<p>Figiúr 8.9 Uimhir 11 – 18 Bóthar na hOllscoile</p> <p>Tá 11-18 Bóthar na hOllscoile comhdhéanta de shraith d'éadanais rindreáilte tarraingteacha ó lár go deireadh an 19ú haois le gairdíní tosaigh, ballaí teorann agus ráillí. Is í an Eaglais Chaitliceach a thóg an t-ardán saineúil seo, go príomha mar chóiríocht d'fhoireann acadúil OÉ Gaillimh. Is díol spéise sóisialta agus ailtireachta an ACA seo agus is gné láidir saineúil den sráid-dreach é.</p>
	<p>Figiúr 8.10 Uimhir 7–14 Bóthar na Toirbhearta</p> <p>Is grúpa d'ocht n-áitreabh leathscoite iad Uimhir 7-14 Bóthar na Toirbhearta. Téann siad siar go dtí tús an 20ú haois agus thóg tógálaithe áitiúla (McDonaghs) iad mar chóiríocht d'fhoireann an chomhlachta. Is tithe mealltacha de scála measartha iad na teaghaisí a sholáthraíonn suíomh taitneamhach os comhair Shéipéal Naomh Seosamh a tógadh sa bhliain 1886. Tá carachtar slán aontaithe na bhfoirgneamh seo i gcodarsnacht leis an sráid-dreach.</p>
	<p>Figiúr 8.11 Uimhir 34-38 Bóthar Mhuire</p> <p>Tá Uimhir 34-38 Bóthar Mhuire comhdhéanta de shraith trí theach cónaithe agus dhá theach scoite ó thús an 20ú haois. Coinníonn an grúpa tithe seo a bhfabraic stairiúil, le haghaidheanna rindreáilte, cúinní maisiúla agus ballaí teorann le héadán painéalta. Tá seoladh slánachair acu agus tá siad ardaithe os cionn Bhóthar Mhuire ag tabhairt carachtar aontaithe slán don sráid-dreach.</p>

Tá sé beartaithe ag an gComhairle ullmhú na bPleananna Bainistíochta Limistéir Chaomhantais Ailtireachta a chur chun cinn laistigh den chathair agus athbhreithniú agus críochnú a dhéanamh ar Phlean Bainistíochta ACA na Faiche Móire. Críochnófar na Pleananna Bainistíochta i gcomhairle leis na húinéirí maoinne agus páirtithe leasmhara ábhartha. Leagfar amach in ullmhú na bPleananna Bainistíochta cur chuige comhordaithe maidir le hoibreacha agus oibríochtaí san ACA agus tabharfaidh sé treoir ar dhea-chleachtas caomhantais. Áireofar iontu freisin straitéis le haghaidh oibreacha Údarás Áitiúil a fhreagraíonn do charachtar uathúil na cathrach agus a ailíníonn le fíis na Straitéise um Ríocht Phoiblí do Ghailimh.

Beartas 8.2 Limistéar Caomhantais Ailtireachta

1. Carachtar agus sainspéis na Limistéir Chaomhantais Ailtireachta ainmnithe a chosaint agus a fheabhsú, de réir na reachtaíochta agus na dTreoirí um Chosaint na hOidhreachta Ailtireachta 2011 arna bhfoilsíú ag an DEHLG.
2. Pleananna bainistíochta a ullmhú agus a chur chun feidhme chun Limistéir Chaomhantais Ailtireachta ainmnithe a chaomhnú agus a fheabhsú.
3. A chinntiú go dtugann forbairtí laistigh de Cheantar Caomhnaithe Ailtireachta meas ar charachtar agus ar shainspéis an LCA agus go bhfeabhsaítear iad.
4. A chinntiú go gcaomhnaítear carachtar na Limistéir Chaomhantais Ailtireachta trí throsacán sráide stairiúla agus gnéithe pábhála a chosaint agus a chaomhnú agus a chinntiú go ndeantar troscán sráide agus dromchla nua chun bheith ag teacht le carachtar an LCA.

8.4 Oidhreacht Dhúchasach

Is samplaí den scoth iad foirgnimh cheann tuí den ailtireacht dhúchasach a úsáideann foirmeacha traidisiúnta tógála, ábhair áitiúla agus teicnící tógála áitiúla. Soláthraíonn Suirbhé agus Fardal ar Fhoirgnimh Ceann Tuí Chathair na Gaillimhe taifead mionsonraithe luachmhar ar na struchtúir tuí atá fágtha sa chathair. Déanfar é seo a nuashonrú agus a fhoilsíú chun feasacht a ardú ar a luach oidhreachta. Léirítear tábhacht na bhfoirgneamh seo ina n-ainmniú mar dhéanamh cosanta. Tá úsáid ghníomhach agus cothabháil na struchtúir tuí seo ag a n-úinéirí tar éis cuidiú lena maireachtáil agus tá tacaíocht tugtha do chuid acu thar na blianta trí dheontais oidhreachta.

Chomh maith le struchtúir sainspéise atá san áireamh sa RPS agus ACAnna ainmnithe, tá raon leathan de struchtúir agus gnéithe sa chathair a chuireann le hoidhreacht áitiúil agus le carachtar sainiúil na cathrach. Is féidir an tréith sin a laghdú go mór dá gcailltear iad trí scartáil agus athsholáthar. Spreagfaidh an Chomhairle coinneáil agus úsáid leanúnach struchtúir dá leithéid ag aithint an méid a chuireann siad le féiniúlacht áitiúil agus le hómós áite leanúnach. Spreagfar caomhnú na mbunfhuinneog, doirse, clúdaigh dín agus gnéithe suntasacha eile a chuireann le carachtar na struchtúir agus leis an gceantar iomlán. Méadaíonn cothabháil rialta foirgneamh freisin athléimneacht i leith tionchair an athraithe aeráide. Is treoir dhoiciméid úsáideacha maidir le hoiriúnú agus athúsáid iad *an Todhchaí a Mhúnlú, Cás-Staidéir ar Oiriúnú agus Athúsáid i dTimpeallachtaí Uirbeacha Stairiúla (2012)* agus *Oidhreacht Thógtha agus Seandálaíochta an Phlean Oiriúnaithe Earnála don Athrú Aeráide (2019)*. Sa *Bheartas Náisiúnta ar Ailtireacht* áit atá le teacht tabharfaidh sé treoir bhreise maidir le huasghrádú cuí fuinnimh agus athúsáid foirgneamh traidisiúnta.

Beartas 8.3 Oidhreacht Dhúchasach

1. Caomhnú agus athshlánú, athchóiriú agus athúsáid struchtúir reatha a chuireann le carachtar na cathrach a spreagadh.
2. Aird á tabhairt ar “Fhardal na bhFoirgneamh Ceann Tuí” agus measúnú á dhéanamh ar aon obair atá beartaithe ar struchtúir dá leithéid.

8.5 Seandálaíocht

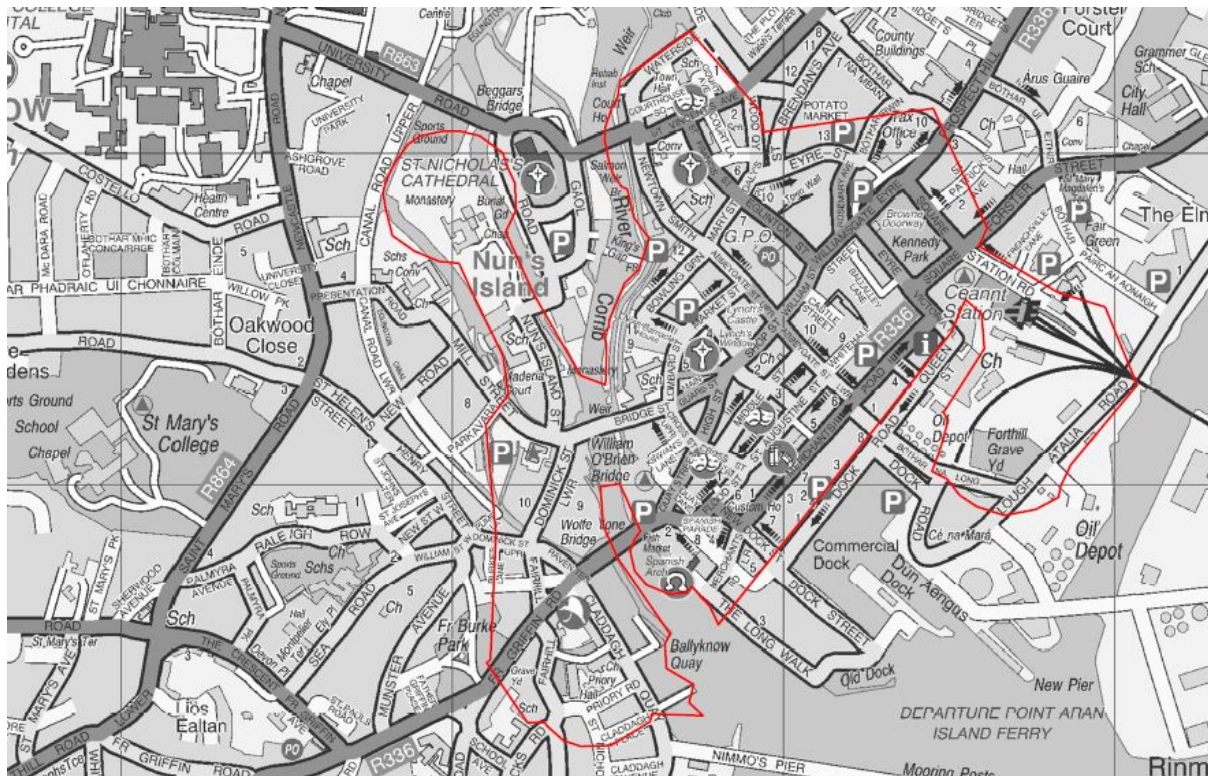
Tá oidhreacht shaibhir seandálaíochta ag Gaillimh, a shíneann ón tréimhse mhéisiliteach, mheánaoiseach agus iar-mheánaoiseach agus ina gcuimsítear seandálaíocht thionsclaíoch shuntasach. Áirítear san oidhreacht seandálaíochta leagáid de shil-leagain, gnéithe, struchtúir, samplaí, déantúsáin agus dá comhthéacs. Tríd an tseandálaíocht, is féidir le glúine reatha agus le

glúine atá le teacht tuiscint a fháil ar na próisis a mhúnlaigh an chathair. Tá oidhreacht mheánaoiseach na cathrach le feiceáil i bhfoirm agus i saintréithe lár na cathrach ina bhfuil grúpa mór foirgneamh iltréimhseach ina bhfuil fabraic ón meánaois agus ó dheireadh na meánaoise. Lasmuigh de lár na cathrach, tá raon suíomhanna tábhachtacha cosúil le lios an Bhaile Bháin agus suíomh cloiche agus mainistreach Ros Cam. Cruthaíonn an tseandálaíocht seo acmhainn thábhachtach stairiúil, atá uathúil do Chathair na Gaillimhe.

Tugtar cosaint do láithreáin oidhreachta seandálaíochta le hAcht na Séadchomharthaí Náisiúnta, 1930-2014. Tá liosta de shuímh, de struchtúir, de ghnéithe nó de réada lena mbaineann suntas seandálaíochta ar a dtugtar Taifead na Séadchomharthaí agus Áiteanna (RMP) arna chur le chéile go náisiúnta ag Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta den DHLGH. Tá an RMP mapáilte agus léirítear na láithreáin seo faoi chosaint ina bhféadtar a áireamh freisin go bhfuil gá le cúram an cheantair thart ar gach séadchomhartha áit ina bhfuil féidearthacht ann go n-aimseofaí tuilleadh iarsmaí seandálaíochta. Tá thart ar 105 láithreán lena mbaineann suntas seandálaíochta (Taifead na Séadchomharthaí agus Áiteanna) suite ar fud na cathrach. I bhfianaise oidhreachta mheánaoiseach na Gaillimhe, tá an chuid is mó de lár na cathrach ainmnithe mar Chrios Fógra Seandálaíochta (ZAN). Roimh aon fhorbairt nua ar shuíomh a bhfuil tábhacht seandálaíochta ag baint leis nó laistigh den ZAN tá ceanglas ann dul i gcomhairle leis an DHLGH. Tá sé mar bheartas ag an gComhairle a chinntiú nach mbíonn drochthionchar ag forbairt laistigh de limistéar lena mbaineann suntas/acmhainneacht seandálaíochta ar oidhreacht seandálaíochta. Beidh aird ag an gComhairle ar threoir DHLGH agus ar chomhairle seandálaíochta agus an fhorbairt bheartaithe á meas.

Tá go leor foirgneamh iltréimhseach i nGaillimh a bhfuil fabraic iontu ón meánaois agus ó dheireadh na meánaoise. Is séadchomharthaí taifeadta agus struchtúir chosanta iad go leor de na foirgnimh seo. Tríd an bpróiseas pleanála spreagfaidh an Chomhairle cosaint oidhreachta seandálaíochta na bhfoirgneamh seo. Faoi reachtaíocht na Séadchomharthaí Náisiúnta tugtar cosaint do gach struchtúr, gné agus réad seandálaíochta atá faoin uisce. Mar gheall ar shuíomh na Gaillimhe ag béal na Coiribe le cósta fairsing, d'fhéadfadh iarsmaí seandálaíochta faoin uisce a bheith ann.

Áit a bhfuil forbairt ar siúl, tá sé tábhachtach go dtiomsófar tuairiscí seandálaíochta do láithreáin agus go ndéanfar dea-idirghabháil dearaidh. Nuair is cuí, beidh measúnú tionchair ag teastáil ón gComhairle lena n-áirítear measúnú comhthéacsúil, monatóireacht, suirbhéireacht nó tochailt ar oidhreacht seandálaíochta an láithreáin le linn an phróisis forbartha.

Figiúr 8.12: Crios Fógra Seandálaíochta

Beartas 8.4 Seandálaíocht

1. Oidhreacht seandálaíochta na cathrach a chosaint agus a chur chun cinn.
2. A chinntiú nach ndéanann forbairt bheartaithe laistigh den Chrios Fógraí Seandálaíochta sainithe i lár na cathrach dochar do charachtar láithreáin seandálaíochta nó dá shuíomh.
3. Aird a thabhairt ar mholtaí seandálaíochta an DHLGH ar aon iarratais phleanála.
4. Úsáid inbhuanaithe na hoidhreachta seandálaíochta a fhorghníú mar acmhainn oideachais agus chultúrtha agus feacht an phobail ar oidhreacht seandálaíochta na cathrach a chur chun cinn.
5. Suirbhéireacht, taifeadadh nó tochairt oidhreachta seandálaíochta a éileamh le linn an phróisis forbartha, nuair is cuí.
6. Iarracht a dhéanamh ar chaomhnú in situ nó, ar a laghad, caomhnú trí thairféad ar shuíomhanna/séadchomharthaí seandálaíochta atá san áireamh i dTairféad na Séadchomharthaí agus Áiteanna agus ar shuíomhanna, gnéithe nó rudaí lena mbaineann sainspéis seandálaíochta nach raibh aithne orthu roimhe seo agus a nochtar trí ghníomhaíocht forbartha.
7. A chinntiú go bhfuil measúnú seandálaíochta san áireamh in aon mholadh forbartha a d'fhéadfadh tionchar a bheith aige ar oidhreacht seandálaíochta. Áirítear leis seo laistigh de thimpeallachtaí talún, abhann, idirthaoide agus fothaoide

8.6 Oidhreacht Thionsclaíoch

Tá oidhreacht thionsclaíoch na Gaillimhe le feiceáil sa chaidreamh stairiúil idir an chathair agus uiscebhealaí, amhail na canálacha, na taraenna agus rothaí an mhuilinn, atá ar fad san áireamh sa *Iniúchadh Oidhreachta Tionscail Chathair na Gaillimhe (2013)* arna dhéanamh ag an Oifig Oidhreachta. Is saintréith shainiúil é an caidreamh seo freisin de ríocht phoiblí na cathrach agus tá

a gcaomhnú agus a n-acmhainneacht d'fheabhsúcháin mar chuid de *Straitéis na Ríochta Poiblí (2019)*. Tá go leor gnéithe oidhreachta tionsclaíochta liostaithe ar an RPS freisin.

8.7 Ballaí Chathair na Gaillimhe

Tá Gaillimh, a bhfuil ballaí cathrach meánaoiseach aici, cáilithe chun bheith ina ball de Líonra Bailte Múrtha na hÉireann (IWTN). Bhunaigh an Chomhairle Oidhreachta an Líonra seo chun a chinntiú go ndéantar oidhreacht chultúrtha agus seandálaíochta uathúil na hÉireann maidir le hoidhreacht dhaingniúcháin na meánaoise a chosaint agus a bhainistiú ar bhealach inbhuanaithe agus cuí san fhadtárma.

Tríd an reachtaíocht um séadchomharthaí náisiúnta, tugtar cosaint reachtúil do bhallaí na cathrach. Ceanglaítear go mbeidh gach obair a imríonn tionchar ar chreatlach chosaintí na cathrach, nó aon suaitheadh talún i ngaireacht do chosaintí an Údaráis Áitiúil nó faoi úinéireacht nó caomhnóireacht an Aire, nó a bhí ina n-ábhar d'ordú caomhnaithe, faoi réir ceanglais um Thoilíú de chuid an Aire.

I mbeartas náisiúnta, ceanglaítear go mbreathnófaí ar bhallaí meánaoiseacha agus ar ghnéithe gaolmhara mar shéadchomhartha náisiúnta aonair agus go gcaithfí leo mar aonad chun críocha beartais agus bainistíochta. Ceanglaítear leis an mbeartas seo toimhde i bhfabhar iarsmaí seandálaíochta in-situ atá ina seasamh agus faoi thalamh araon a chaomhnú agus carachtar, suíomh agus taitneamhacht bhallaí an bhaile a chaomhnú. I bPlean Caomhnaithe, Bainistíochta agus Léirmhínte Ballaí Chathair na Gaillimhe (2013), tugtar taifead ar bhallaí na cathrach agus measúnú á dhéanamh ar a dtábhacht agus a leochaileacht agus leagtar amach ann raon prionsabal agus bearta caomhnaithe chun aghaidh a thabhairt ar bhainistíocht agus léirmhíniú na mballaí amach anseo. Tá na codanna is airde agus is sláine de bhallaí na cathrach le feiceáil in ionad siopadóireachta na Faiche Móire, ar chúl Dunnes Stores ar Ascaill Rós Mhuire agus ag Margadh an Éisc. Tá an acmhainneacht ag balla na cathrach ag Margadh an Éisc lena n-áirítear an Póirse Caoch agus gnéithe balla tipiciúla ar nós coirbéil agus uchtbhallaí, d'fheabhsúcháin agus léirmhínte de bhua a shuíomh agus a feiceálacht laistigh de spás tábhachtach cathartha in aice le Músaem na Cathrach agus Teach Comerford taobh leis.

Déanfar an acmhainneacht seo do léirmhínte feabhsaithe a sheachadadh i gcomhar le forbairt thionscadal Músaem an Atlantaigh le tacaíocht ó Fáilte Éireann. Áirítear leis seo athchóiriú Theach Comerford le bheith mar chuid d'fhoirgneamh nua an mhúsaeim agus síneadh nua músaem a thógáil idir an músaem reatha agus Teach Comerford. Áireofar san obair do raon de deisiúcháin chaomhantais riachtanacha agus cur chuige foriomlán dearaidh a chuidíonn le ballaí na cathrach a léirmhíniú agus a thaispeáint.

Beartas 8.6 Ballaí Chathair na Gaillimhe

1. Caomhnú a dhéanamh ar bhallaí stairiúla meánaoiseacha na cathrach in situ agus iarracht a dhéanamh a suíomhanna a chosaint agus a fheabhsú.
2. Tacú le cur chun feidhme na moltaí atá leagtha amach i 'bPlean Caomhantais, Bainistíochta agus Léirmhínte Ballaí Chathair na Gaillimhe (2013)'.
3. Síneadh Músaem an Atlantaigh agus an léirmhíniú gaolmhar ar bhallaí na cathrach agus gnéithe meánaoiseacha na cathrach a chur chun cinn.

8.8 Dearadh Uirbeach agus Comhfhorbairt Áite

Is féidir le dea-dhearadh uirbeach carachtar na Gaillimhe a fheabhsú agus braistint a chur in iúl ar cad atá uathúil sa chathair. Tá sé riachtanach chun áiteanna tarraingteacha, dea-fheidhmithe, rathúla a chruthú. Leagann raon doiciméad beartais náisiúnta amach creat agus treoir chun dea-dhearadh uirbeach a bhaint amach, lena n-áirítear *Lámhleabhar Dearaidh do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (2013) agus (2019) nuashonrú, Forbairt Chónaithe Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha (2009), Lámhleabhar Dearaidh Uirbeach - Treoir Dea-Chleachtais (2009), Lámhleabhar Dearaidh Miondíola: Doiciméad a ghabhann leis na Treoirlínte Pleanála Miondíola d'Údaráis Phleanála (2012)*. Beidh an Beartas Náisiúnta um Ailtireacht atá le teacht mar thacaíocht le timpeallacht thógtha ardchaighdeáin, ísealcharbóin agus níos athléimní do na glúine atá le teacht. Féachann an Plean le feachtas agus tuiscint a chur chun cinn go gníomhach, ar an méid a chuireann dea-dhearadh le leas ginearálta na cathrach. Cuireann sé béim ar dhearadh uirbeach agus ar chomhfhorbairt áite inbhuanaithe ag tacú le hailtireacht nua-aimseartha ardchaighdeáin agus lena n-ionchorpraítear oidhreacht ailtireachta ar bhealach comhtháite iomlánaíoch.

Prionsabail an Dea-Dhearaidh Uirbigh

Tábla 8.1 Príomhphrionsabail i mbreithniú dea-dearaidh uirbigh a chuirfear chun cinn san fhorbairt:

Carachtar:	Carachtar a chur chun cinn trí shainiúlacht áitiúil, féiniúlacht agus braistint áite a neartú. Cuireann tíopeolaíocht na sráideanna, leagan amach na bpáirceanna, spásanna oscailte, na hoidhreacht nádúrtha agus an mhoirfeolaíocht uirbeach le carachtar a fhorbraíonn thar am. Ba chóir go gcuirfeadh forbairt nua feabhas ar an gcarachtar seo.
Inléiteacht:	Cruthú áiteanna atá so-aitheanta, agus cé gur cuid den chathair iomlán iad, tá a bhféiniúlacht féin acu trí shainchomharthaí agus/nó sráideanna inaitheanta. Ba chóir go gcuirfeadh forbairt nua le hinléiteacht na háite mórthimpeall.
Éascaíocht Gluaiseachta agus Nascacht:	Inrochtaineacht, tréscailteacht agus rochtain uilíoch a chur chun cinn a fhágann go bhfuil sé éasca áiteanna a bhaint amach agus bogadh laistigh díobh. D'fhéadfadh go dtarlódh éascaíocht gluaiseachta laistigh de lár na cathrach trí scéimeanna do choisithe, cruthú sráideanna nua, agus tréscailteacht trí shiopaí. Sa cheantar níos leithne d'fhéadfadh sé a bheith trí iompar poiblí feabhsaithe, soláthar féarbhealaí agus naisc ó cheantair chónaithe go seirbhísí agus áiseanna áitiúla. Ba cheart go gcinnteodh forbairt nua tréscailteacht agus rochtain uasta do chách.
Caighdeán na Ríochta Poiblí	Sráideanna agus spásanna poiblí a chur chun cinn atá tarraingteach agus sábháilte agus a cheadaíonn d'idirghníomhú sóisialta. Ní mór breithniú cúramach a dhéanamh ar dhearadh na ríochta poiblí in aon fhorbairt nua maidir lena leagan amach, a fheidhm agus a úsáid ábhar ar nós dromchlaí agus troscán sráide.
Leanúnachas agus Imfhálú:	Leanúnachas aghaidheanna sráide a chur chun cinn agus spásanna a imfhálú trí imill atá sainithe go soiléir agus a dhéanann idirdhealú idir limistéir phoiblí agus phríobháideacha.
Éagsúlacht agus	Cruthú áiteanna ina bhfuil éagsúlacht agus rogha trí mheascán

Inoiriúnaitheacht	úsáidí atá comhoiriúnach agus inmharthana agus a fhéadtar oiriúnú do choinníollacha socheacnamaíocha athraitheacha.
Freagracht Timpeallachta Agus Athléimneacht Aeráide	Cruthú áiteanna a chothaíonn tomhaltas fuinnimh inbhuanaithe agus lorg carbóin laghdaithe trí iompar inbhuanaithe a fheabhsú, úsáid a bhaint as teicneolaíochtaí fuinnimh in-athnuaite agus SUDanna, ag cur le bithéagsúlacht agus bearta oiriúnaithe aeráide.

Tá dea-dhearadh uirbeach riachtanach chun íomhá mhaith den chathair a chruthú le féiniúlacht láidir. Is gnéithe tábhachtacha iad le breithniú dearadh mionsonraithe an fhoirgnimh agus úsáid na n-ábhar. Tá dearadh ailtireachta ardchaighdeáin tábhachtach freisin i gcomhthéacs dearadh uirbigh ag féachaint do leagan amach agus déine na mbloc, na gceapach agus na bhfoirgneamh. Tá dlús na forbartha agus meascán, cineál agus suíomh úsáidí ina bpríomhcheisteanna freisin.

Is bearta tábhachtacha iad glasú na cathrach trí ghnéithe dearaidh nuálaíocha a úsáid i bhfoirgnimh ar nós díonta glasa agus ballaí chun rith uisce dromchla a rialú, chun bithéagsúlacht a fheabhsú agus chun sráid-dreach éagsúil a chur chun cinn. Is príomh-bhreithniú é dearadh agus leagan amach foirgneamh nuálach a léiríonn ardleibhéal caomhnaithe fuinnimh, éifeachtúlacht fuinnimh agus úsáid foinsí fuinnimh in-athnuaite.

Tá na treoirlínte agus na caighdeáin forbartha d'fhorbairt nua le fáil i gCaibidil 11. Tugann siad seo in éineacht le feidhmiú phríomhphrionsabail an dea-dhearaidh uirbigh treoir maidir le conas forbairtí a phleanáil agus a dhearadh ar féidir leo cur le hardchaighdeán dearadh uirbigh don chathair. Cuidíonn an cur chuige seo freisin le cosaint agus feabhsú na gceantar atá ann cheana a thacaíonn le dea-cháilíochtaí dearaidh uirbigh.

Dlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh

I *Staidéar ar Dhlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh Chathair na Gaillimhe (2021)* tugtar achoimre do straitéis chun cabhrú le dlús uirbeach agus airde foirgneamh na forbartha nua a threorú agus tionchar a imirt orthu. Tá sé ullmhaithe i gcomhthéacs clár oibre náisiúnta beartais a bhaineann le cineál forbartha níos inbhuanaithe agus níos dlúithe a chothú ar féidir leis cur go dearfach le carachtar na cathrach agus pobail dea-úsáide measctha a chruthú. D'ainneoin fás dlúth a bheith á lorg, is timpeallacht stairiúil é Croílár Chathair na Gaillimhe le carachtar íogair sainiúil. Comhlánaítear an suíomh seo leis an gcomhthéacs abhann agus cósta araon a sholáthraíonn tírdhreach suntasach agus gnéithe bailedhreacha. Mar sin, beidh tionchar na forbartha nua ar charachtar agus ar shuíomh na cathrach ina mór-bhreithniú laistigh de chlúdach infheictheachta an chroíláir stairiúil agus comhthéacs an chomhshaoil nádúrtha. Áirítear sa staidéar tar éis anailíse, dlúis agus raonta airde foirgneamh atá oscailte lena mbreithniú mar chuid den mheasúnú iomlán ar fhorbairtí molta. Is treoir iad na raonta scála agus déine molta seo agus ní bearta iomlána iad le leanúint nó le baint amach agus ba chóir gach suíomh a mheas de réir a fhiúntais. D'fhéadfadh go mbeadh dlúis agus airde níos ísle nó níos airde ná na cinn a leagtar amach sa staidéar feiliúnach nuair a dhéantar measúnú orthu in aghaidh beartais agus treorach ábhartha eile. D'fhéadfadh go dtacódh suíomhanna móra le deiseanna le haghaidh foirmeacha eisceachtúla forbartha, is é seo an áit a bhféadfaidh a bhfoirm thógtha, a dtionchar sóisialta, eacnamaíoch agus comhshaoil sármhaitheas a sheachadadh. Nuair a bhíonn suíomhanna ar mhórsála in ann a gcarachtar féin a ghiniúint, d'fhéadfadh scóip d'airde níos mó a bheith oscailte lena bhreithniú nuair a fhéadtar údar maith a thabhairt don bhreisíocht seo bunaithe ar dhearadh ailtireachta den scoth agus gach breithniú pleanála eile á sásamh.

Comharsanachtaí Inbhuanaithe agus Comhfhorbairt Áite

Tá Cathair na Gaillimhe comhdhéanta de roinnt comharsanachtaí, agus tá a gcarachtar agus a bhféiniúlacht ar leith ag gach ceann díobh. Is é an beartas atá i bhfeidhm ná pobail agus comharsanachtaí sa chathair a neartú agus tacú le forbairt pobail nua i gceantair ar nós an síneadh uirbeach atá beartaithe ag na hArdáin (LAP) agus ar limistéir ainmnithe Athghiniúna agus Deise.

Agus é á threorú ag prionsabail an choincheapa comharsanachta mar atá cuimsithe i gCaibidil 3, tá straitéis spásúlachta leagtha amach sa Staidéar ar Dhlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh chun a chinntiú gur féidir le forbairt bhreise comhshamhlú go maith isteach i suíomh ceantair agus go gcuirtear san áireamh raon leathan saincheistanna ábhartha lena n-áirítear comhthéacs an tsuímh, carachtar an cheantair máguaird, an luach taitneamhachta atá ann faoi láthair agus an gá atá le dearadh dea-cháilíochta, uirbeach agus foirgneamh chun tacú le comhfhorbairt áite rathúil agus le hinacmhainneacht mhaireachtála.

Ceantair Athghiniúna agus Deise

Féachann dea-dearadh uirbeach laistigh de Chathair na Gaillimhe le carachtar sainiúil na cathrach a neartú trí timpeallacht thógtha ar ardchaighdeán a chinntiú trí chomhfhorbairt áite mhaith agus trí chomharsanachtaí inbhuanaithe a chruthú. Laistigh de lár na cathrach go háirithe, tá sé tábhachtach forbairt nua a chur chun cinn, ar fhorbairt í a chomhtháthaíonn go maith le foirm thógtha agus timpeallacht nádúrtha agus stairiúil na cathrach, agus a mbíonn ómós aici di. I gceantair athghiniúna lena n-áirítear príomhcheantair ag Stáisiún Cheannt, an Cuan Laistigh agus ag ceantar Bhóthar Áth Cinn beidh gá le sainiúlacht áitiúil nua a fhorbairt. Maidir leis na ceantair seo, beidh gá le tacaíocht a fháil ó chreat straitéiseach agus plean spásúlachta a áiríonn fíis fhadtéarmach don cheantar le céimeanna forbartha inroinnte feidhme nuair is cuí. Beidh orthu a léiriú go bhfuil dea-phrionsabail dearaidh uirbigh á gcur i bhfeidhm, go bhfuil fás dlúth d'úsáid mheasctha á spreagadh agus go bhfuil díbhinn eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil á baint amach mar aon le rannchuidiú dearfach le leathnú fisiciúil agus le hinmharthanacht na cathrach.

I measc na bpríomhláithreán athghiniúna eile atá ag teacht chun cinn tá tailte ar Bhóthar an Ghainimh agus ar Bhóthar na Díge, tá forbairt fhéideartha na dtailte seo á cur chun cinn ag an gComhairle i gcomhar leis an LDA. Tá féidearthacht ann freisin maidir le hathghiniúint agus athúsáid struchtúir stairiúla ar Oileán Altanach agus tá OÉ Gaillimh ag ullmhú moltaí athnuachana atá ag teacht chun cinn. Sainithníodh láithreáin a bhfuil ainmniú lár ceantair acu agus tá roinnt láithreán deise athfhorbraíochta aitheanta mar áiteanna a bhfuil acmhainneacht acu freastal ar fhás pleanáilte. Is féidir leis na ceantair seo deiseanna a sholáthar le haghaidh ailtireacht ardchaighdeán agus dearadh uirbeach a chuimsiú ina bhforbairt, ar féidir leo an struchtúr spásúlachta uirbeach, cumas maireachtála agus inmharthanacht eacnamaíoch a neartú agus tacú le hinbhuanaitheacht na comharsanachta. Tá deiseanna ann freisin d'fhoirgnimh shuntasacha sna ceantair seo a d'fhéadfadh cabhrú le sainghné ceantair ar leith a bhunú agus féiniúlacht áite a threisiú.

Aghaidheanna Siopaí agus Comharthaíocht

I nGaillimh, go háirithe sa chroílár stairiúil, le nádúr éagsúil na n-éadanas siopaí a ndearnadh a fhorbairt ó na meánaoiseanna, cruthaítear tarraingteacht amhairc agus dlúthchaidreamh. I go leor aghaidheanna siopaí, ionchorpraítear gnéithe d'fhabraic stairiúil agus blúirí meánaoiseacha a chaomhnaíonn taifead saibhir stairiúil agus a chuireann le sráid-dreach uathúil. Tá gá le caomhnú fogair na n-éadanas siopaí seo chun a gcáilíocht a chosaint agus chun carachtar an tsráid-dreacha a choinneáil. Tá gá freisin le hardchaighdeán i ndearadh aghaidheanna siopa comhaimseartha.

Feabhsaítear an sráid-dreach, tugtar meas ar inrochtaineacht, spreagtar infheistíocht agus cuirtear íomhá dhearfach den chathair chun cinn trí dhearadh aghaidheanna siopa ar ardchaighdeán agus comharthaí lasmuigh. D'fhonn caomhnú aghaidheanna siopaí agus dea-dhearadh a spreagadh, i *dTreoirlínte Dearaidh Aghaidh Siopaí agus Comharthaíochta (2012)* na Comhairle, tugtar treoir ar dea-dhearadh aghaidheanna siopa lena n-áirítear dearadh comhaimseartha, caomhnú agus athchóiriú aghaidheanna siopaí agus comhairle ar réitigh íogaire aghaidheanna siopa. I *Straitéis na Ríochta Poiblí (2019)* tugtar treoir freisin do chomharthaíocht chun inrochtaineacht a fheabhsú, tranglam sráide a íoslaghdú agus chun cur le carachtar na Gaillimhe.

Pleananna Ceantair Áitiúil agus Máistirphleananna/Creatphleananna

Laistigh de chreat an Phlean Forbartha Cathrach, is féidir le Plean Ceantair Áitiúil (LAP) beartais phleanála níos mionsonraithe a sholáthar do cheantair ina bhfuiltear ag súil le forbairt agus athrú suntasach. I *bPlean Ceantair Áitiúil na nArdán (2018-2024)* leagtar amach creat le haghaidh síneadh inbhuanaithe uirbeach ar thaobh thoir na cathrach. Áirítear sa LAP sainbheartais cheantarbhunaithe le béim ar leith ar shráidbhaile uirbeach nua tarraingteach agus inrochtana agus comharsanacht chónaithe inbhuanaithe a chruthú, atá dea-nasctha leis an mórchathair agus an ceantar máguaird. Samhlaítear go ndéanfar an limistéar LAP a fhorbairt ar bhonn céimnithe. Cuimsítear i gCéim 1 na tailte ó dheas den M6/N6 agus cuimsítear i gcéim 2 níos fadtéarmaí na tailte lastuaidh den N6/M6.

Tá LAPanna molta freisin don Cheantar Mhuirbhígh agus Bhóthar Áth Cinn. San áireamh anseo, beidh creat dearaidh uirbhígh a mbeidh príomhról aige in aistriú ar an leibhéal áitiúil, de na beartais atá san áireamh i gCuid 8.8 a bhaineann le dearadh uirbeach agus soláthróidh siad treoir maidir le leagan amach, dlús, éagsúlacht úsáidí, rochtain agus soláthar bonneagair, agus comhtháthú spásanna glasa/páirceanna a chuideoidh go mór le háit ardchaighdeán a bhaint amach.

Beidh tionchar suntasach ag mórscéimeanna athghiniúna sa chathair agus timpeall uirthi ar fhás agus ar éabhlóid na Gaillimhe agus ar a carachtar agus a rathúlacht amach anseo. I bhfianaise an fháis shuntasaigh atá beartaithe do Ghailimh, sa *Staidéar ar Dhlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh* cuirtear prionsabail dearaidh agus treoir ar fáil chun ardchaighdeán dearaidh a chur chun cinn, i bhfoirgnimh, sráideanna agus spásanna poiblí. Nuair a bhíonn máistirphlean/creat spásúlachta de dhíth ar limistéar talún, áireofar ann freisin straitéis shainiúil deartha uirbhígh chomhthéacsúil. Beidh a leithéid de mháistirphleananna/creataí spásúlachta ag teastáil le léiriú conas a ionchorprófar san athfhorbairt dea-chaighdeán ailtireachta in éineacht le hardchaighdeán de dhearadh uirbeach, de réir bheartais agus chuspóirí Phlean Forbartha na Cathrach. Spreagfaidh an cur chuige seo forbairtí ar féidir leo cur le cruthú áiteanna rathúla, cur le comhfhorbairt áite shainiúil agus cur ar chumas síntí uirbeacha nua nascadh ar bhealach maith, éifeachtach leis an bhfoirm thógtha atá ann cheana féin. Dóibh siúd i lár na cathrach d'fhéadfaí go gciallódh sé seo beogacht an chroílimistéir a fhás agus a leathnú, ceathrúna nua, sráideanna nua agus spásanna nua a chruthú agus trí dhearadh a chinntiú go bhfuil siad sábháilte, inrochtana, taitneamhach lena n-úsáid agus go bhfuil siad ar scála daonna. (Féach Caibidil 10 le haghaidh tuilleadh teorach).

Sásraí Eile chun na Prionsabail de Dea-Dhearadh a Bhaint Amach

Chun an próiseas measúnaithe ar iarratais phleanála a éascú, sa Staidéar ar Dhlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh, tugtar treoir maidir le dlús agus airde méadaithe a bheidh faoi réir measúnaithe chomhthéacsúil ar leith. Ba cheart go léireofaí an méid seo a leanas go soiléir sna tograí:

Sócmhainní Oidhreachta agus a Suíomh	Caidreamh dearfach le sócmhainní oidhreachta ábhartha agus lena suíomh agus leis an gcarachtar stairiúil a chuireann le sainiúlacht na cathrach.
Caighdeán an Dearaidh	<p>Caighdeán dearaidh eisceachtúil, lena n-áirítear airde, mais, comhréir, ábhair, sonraíocht, leagan amach an tsuímh agus a ghaol leis an gceantar máguaird, ionas go mbeidh sé sainiúil ó thaobh cáilíochta agus sainiúlachta de, agus a chuireann go dearfach le comhthéacs agus carachtar an cheantair.</p> <p>Ní mór ráiteas dearaidh a bheith ag gabháil le haon togra forbartha d'fhoirgnimh os cionn na hairde tagarmharcála atá i réim. Áireoidh sé seo raon ábhar grafach a d'fhéadfadh fótamontáisí agus eilimint 3D a áireamh nuair is gá. Fiosróidh an Chomhairle an bhféadfaí samhail den chathair a fháil chun measúnú ar fhorbairt a éascú. D'fhéadfadh an tsamhail seo a bheith ina samhail blocshimplí 3D d'fhoirgnimh atá ann cheana féin a cheadódh réamh-mheasúnú ar thograí ar láithreáin íogaire. Dhéanfaidh sé seo soláthar do chéim luath de mheasúnú na forbartha agus éascódh sé úsáid éifeachtach a bhaint as an bpróiseas réamhchomhairliúcháin. Déanfar iniúchadh freisin ar theicnící léirshamhlaithe eile agus ar bhearta léiriúcháin mar uirlisí úsáideacha chun cabhrú le measúnú.</p>
Réasúnaíocht an Bhailedhreacha	Réasúnaíocht soiléir bailedhreacha ina moltar airde méadaithe, ag marcáil príomhshuíomhanna nó nóid, agus ag freagairt d'introchtaineacht agus gníomhaíocht iompair phoiblí.
Ráiteas Foirgnimh Aird	I gcás ina mbeartaítear foirgneamh ard a sháraíonn go suntasach na hairde tagarmharcála atá i réim, beidh Ráiteas Foirgnimh Aird ag gabháil leis a thabharfaidh údar maith le heisceacht d'airde den sórt sin agus a áiríonn ar a laghad an cás don togra bunaithe ar shuíomh, dearadh, comhthéacs agus cumas comhshamhlaithe.
Measúnú Tionchair	Measúnú ar gach tionchar amhairc agus comhshaoil lena n-áirítear micrea-aeráid, solas an lae agus solas na gréine, léibheann, scáthú, tionchar ar spéirlíne agus radhairc, sócmhainní éiceolaíochta agus spásanna glasa agus soláthar maolaithe cuí nuair is gá.
Inbhuanaitheacht agus Buntáistí Aeráide	Buntáistí suntasacha inbhuanaitheachta agus gníomhaíochta aeráide lena n-áirítear dearadh foirgneamh, tógáil, oibriú agus naisc leis an gceantar máguaird.
Ríocht Phoiblí	Go n-ionchorpraítear ríocht phoiblí, taitneamhacht, tírdhrechtú, spásanna scíthe agus súgartha ar ardchaighdeán.

Beartas 8.7 Dearadh Uirbeach agus Comhforbairt Áite

1. Dearadh uirbeach ardchaighdeán a spreagadh i ngach forbairt.
2. Caighdeán dearaidh cháilíochtúla a fheabhsú trí threoirlínte dearaidh agus caighdeán an Phlean Forbartha a chur i bhfeidhm, *Straitéis Ríochta Poiblí na Gaillimhe (2019)* agus lámhleabhair dearaidh, gníomhaíochta agus seachadta a théann leo, *Treoirlínte Dearaidh Aghaidheanna Siopaí agus Comharthaíochta na Gaillimhe (2012)* agus *Treoirlínte Deartha um Cheannbhrait (2011)*.
3. A chinntiú go seachadann forbairt dearadh uirbeach ardchaighdeán, comhforbairt áite agus ríocht phoiblí a chuireann le hathghiniúint uirbeach sa chathair agus atá athléimneach i gcoinne tionchar ionchasach an athraithe aeráide.
4. Nuálaíocht san ailtireacht a spreagadh agus éifeachtúlacht fuinnimh agus dearadh glas a chur chun cinn.
5. Cur chun feidhme Phlean Ceantair Áitiúil na nArdán 2018-2024 a chur chun cinn.
6. Pleananna Limistéir Áitiúil, máistirphleananna agus creataí spáis/dearaidh a ullmhú a sholáthraíonn creat dearaidh uirbigh chun cur le forbairt timpeallachtaí oibre agus maireachtála atá inbhuanaithe agus bríomhar.
7. A chur chun cinn dearadh uirbeach inbhuanaithe agus cuimsitheach, foirm uirbeach agus ailtireacht a chuireann go dearfach le sainghné agus sainiúlacht na cathrach.
8. Cloí leis an *Staidéar ar Dhlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh Chathair na Gaillimhe (2021)* agus forbairt a chur chun cinn ina n-ionchorpraítear dearadh uirbeach ardchaighdeán inbhuanaithe agus cuimsitheach, foirm uirbeach agus ailtireacht a chuireann go dearfach le carachtar, oidhreacht agus ceantair chomharsanachta na cathrach.
9. Ní bhreithneofar tograí d'fhoirgnimh atá níos airde ná na gnáthairde tagarmharcála ach amháin nuair nach mbíonn drochthionchar acu ar chomhthéacs foirgneamh stairiúil, ACAnna, taitneamhachta cónaithe nó nach gcuireann siad isteach ar radhairc straitéiseacha, de réir an Staidéir ar Dhlús Uirbeach agus Airde Foirgnimh don chathair.
10. Athúsáid agus oiriúnú foirgneamh tréigthe agus folamh a chur chun cinn.
11. Dul chun cinn, trí Chlár na Láithreán Forbartha, le forbairt láithreán tréigthe chun críocha tithíochta agus athghiniúna trí chomhairliúchán le húinéirí talún agus trí chur chun feidhme an Achta um Láithreáin Thréigthe 1990 (arna leasú) agus bealaí eile atá ar fáil do Chomhairle Cathrach na Gaillimhe.

8.9 Ríocht Phoiblí

Is trína ríocht phoiblí a shainítear carachtar agus cáilíocht na cathrach go pointe suntasach. Is téarma leathan é ríocht phoiblí a úsáidtear chun cur síos a dhéanamh ar spás lasmuigh a bhfuil rochtain ag an bpobal air. Áirítear leis seo spásanna idir foirgnimh, sráideanna, bóithre, cearnóga, páirceanna agus éadáin le huisce. Is cuid mhór den chathair í agus is príomhlimistéar í le haghaidh idirghníomhaithe sóisialta agus saoil phoiblí. Soláthraíonn ríocht phoiblí áit chruinnithe, ionad d'imeachtaí, do shiamsaíocht shóisialta chomh maith le suíomh tábhachtach don timpeallacht thógtha. Tugann feabhsuithe ar an ríocht phoiblí tairbhí socheacnamaíocha, comhshaoil agus cultúrtha inbhuanaithe don chathair agus feabhsaítear nascacht agus inrochtaineacht. Cuireann siad feabhas freisin ar athléimneacht i leith athrú aeráide trí chumhdach crann agus bonneagar glas eile a chomhtháthú.

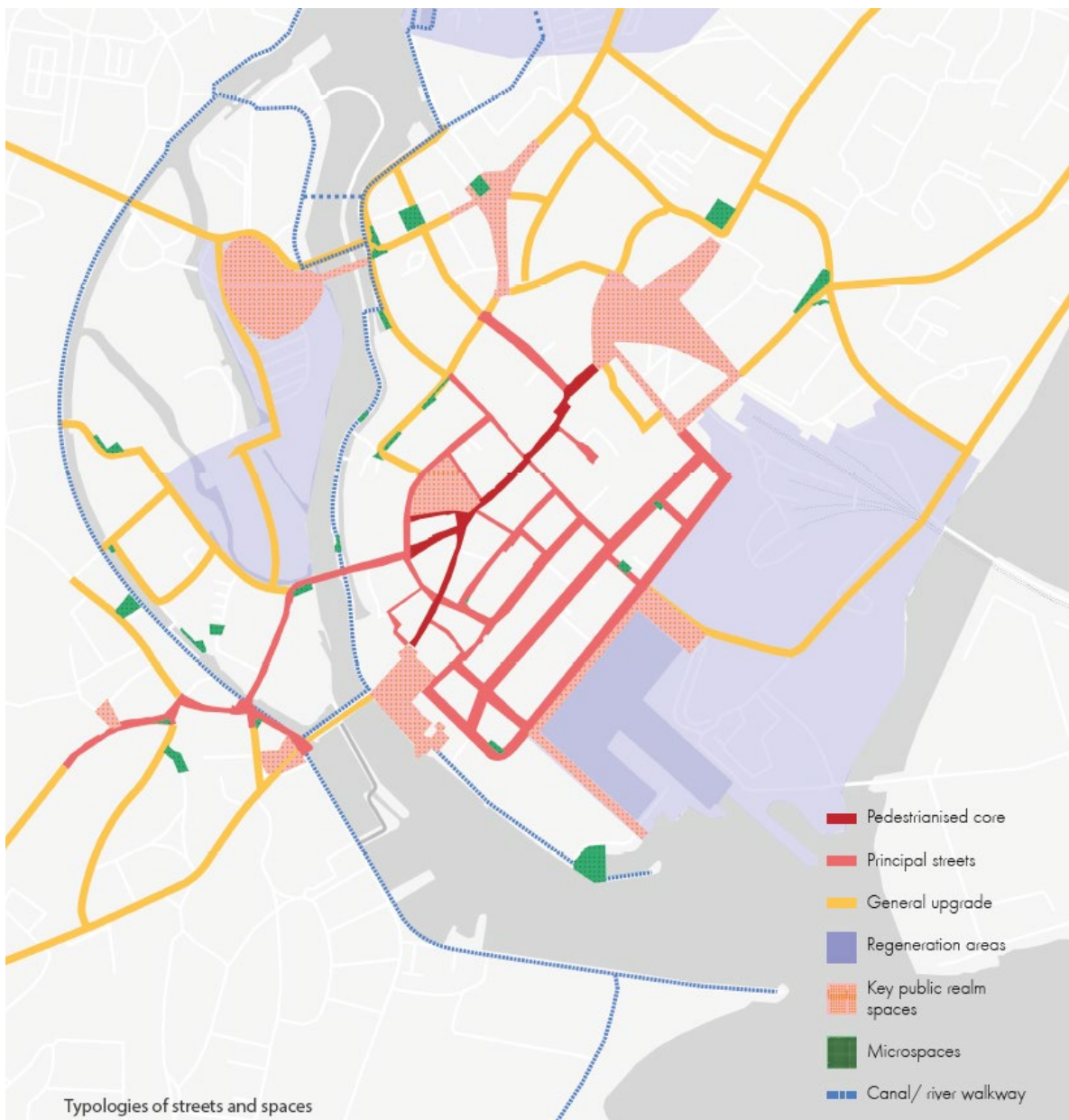
Tá feabhsuithe suntasacha déanta ar an ríocht phoiblí thar na blianta, cosúil leis an Scéim Coisithe, Scéim Feabhsúcháin na Faiche Móire agus an Siúlóid Cois Abhann. I measc na dtionscadal níos lú chun inrochtaineacht agus sábháilteacht a fheabhsú sa ríocht phoiblí tá soilsiú poiblí breise ag an

gCarraig Dhubh, infreastruchtúr feabhsaithe agus éascú do choisithe ar fud na cathrach agus tírdhreachú agus bithéagsúlacht méadaithe i limistéir phoiblí. I bhfianaise uailmhianta an NPF/RSES don chathair a bheith ina cathair ar scála agus i gcomhar le straitéisí forluiteacha eile maidir le hiompar agus cosaintí tuilte measadh go raibh sé tráthúil cur chuige cuimsitheach a ullmhú don ríocht phoiblí. Chuige seo d'oibrigh coiste tras-rannach de chuid na Comhairle Cathrach i gcomhar le comhairleoirí chun Straitéis Ríochta Poiblí a ullmhú don chathair.

I *Straitéis um Ríocht Phoiblí na Gaillimhe (2019)* agus na Lámhleabhair Dearaidh, Gníomhaíochta agus Seachadta a théann leis, cuirtear straitéis chuimsitheach agus solúbtha fhadtéarmach ar fáil chun ríocht phoiblí ar ardchaighdeán a sheachadadh a chomhlánaíonn na céimeanna nuálacha a raibh dul chun cinn déanta orthu cheana féin. Is iad príomhthéamaí na straitéise ná ceiliúradh a dhéanamh ar oidhreacht shaibhir na Gaillimhe i ndearadh na ríochta poiblí agus lár na cathrach a dhéanamh chomh fáilteach agus chomh hinrochtana agus is féidir do chách, ag cur prionsabal um dhearadh uilíoch chun cinn. Féachann an straitéis le feabhas a chur ar cháilíocht thimpeallacht thógtha na cathrach agus cabhrú freisin le tacú le pobail inbhuanaithe, ag soláthar áiteanna cruinnithe, spásanna siamsaíochta agus imeachtaí, spásanna margaidh, spásanna taispeántais agus ealaíne, spásanna itheacháin lasmuigh agus spásanna taitneamhachta éighníomhacha. Féachann sé freisin le bonneagar glas a fheabhsú, bithéagsúlacht a mhéadú agus seasmhacht ó thaobh athrú aeráide agus tuilte de a fheabhsú. Tacaíonn an Plean le cur i bhfeidhm na straitéise agus na lámhleabhair tacaíochta, lena n-áirítear an lámhleabhar seachadta a thacaíonn le tionscadail feabhsaithe ar leith agus tíopeolaíocht sráideanna agus spásanna poiblí ar féidir leo cur go dearfach le timpeallacht agus oidhreacht na cathrach. Léiríonn sé beartas an Phlean maidir le naisc láidre a chruthú idir lár na cathrach agus ceantair athbheochana an Chuain, Stáisiún Cheannt, Bóthar Áth Cinn agus Oileán Altanach agus chun ríocht phoiblí ardchaighdeán a sheachadadh. Cuirtear cruthú micreaspásanna ar scála beag chun cinn trí spásanna atá fágtha a athdhearadh agus an tiontú de spásanna páirceála ina bpáircíní a chur chun cinn freisin mar bhearta le hinmharthanacht na cathrach a fheabhsú. Beidh sé d'acmhainn ag feidhmiú na mbeart GTS cur go mór le ríocht phoiblí na cathrach agus le heispéireas chomhshaoil na cathrach.

Cuireann an Plean feabhsuithe comhshaoil chun cinn ar an ríocht phoiblí sa chathair agus ceanglaítear go ndéanfaí breithniúcháin cháilíochta ar an ríocht phoiblí a chomhtháthú i ngach tionscadal, idir fhorbairtí príobháideacha agus tionscnaimh phoiblí, lena n-áirítear iad siúd a bhaineann le cur chun feidhme an GTS.

Figiúr 8.13 Tíopeolaíocht na bPríomhshráideanna agus na Spásanna Poiblí i Lár Chathair na Gaillimhe Foinse Straitéis Ríocht Phoiblí na Gaillimhe 2019

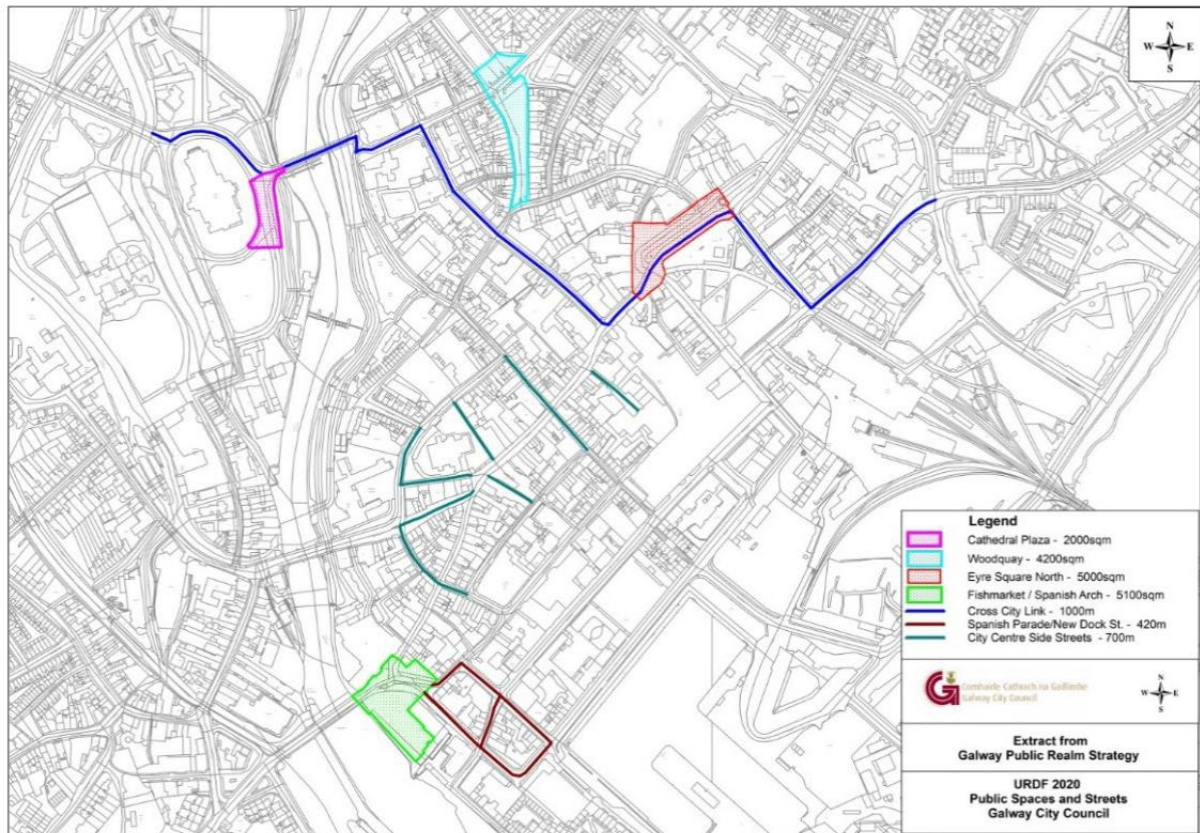

Scéimeanna um Ríocht Phoiblí

Cumasáíodh dul chun cinn na bpríomhthionscadail sa Straitéis Réimse Poiblí mar gheall ar rathúlacht iarratas Chomhairle Cathrach na Gaillimhe ar mhaoiniú um Athghiniúint agus Forbairt Uirbeach. Tógfaidh sé seo ar rath na dtionscadail athghiniúna uirbí roimhe seo a cuireadh i bhfeidhm sna 1990idí. Tá tosaíocht tugtha ag an gComhairle do thionscadail a aithníodh i straitéis na ríochta poiblí le seachadadh chun ríocht poiblí shuntasach nua agus fheabhsaithe a sholáthar ar shráideanna agus ar spásanna. Tá na tionscadail comhdhéanta de spásanna poiblí nua ag Barr an Chalaigh agus Ardeaglais na Gaillimhe, spás athnuaite ag Margadh an Éisc agus an Fhaiche Mhór (Thuaidh) agus ríocht poiblí nua a thacóidh le húsáid inbhuanaithe iompair agus coisithe ar shráideanna sonracha lár na cathrach. Tá feabhsuithe comhshaoil do Shráid na Siopaí le cur chun cinn freisin mar chuid den chlár athshlánúcháin ceantair coisithe. Tá na tionscadail mar chuid de

chlár forbartha straitéiseach níos leithne don chathair a ailíneofar le clár oibre an NPF chun an chathair a fhás le tacaíocht ó fhócas ar dhlúthfhás agus athghiniúint.

Figiúr 8.14 Príomhscéimeanna um Ríocht Phoiblí i Lár na Cathrach

Tá sé beartaithe ag an gComhairle, i gcomhairle leis na cónaitheoirí agus na gnóthaí áitiúla, feabhsúcháin chathartha a dhéanamh ar chearnóg na Craenach Bige mar chuid den tionscnamh leanúnach ar fud na cathrach chun spásanna poiblí a fheabhsú agus a chuirfead chun cinn trí chur chun feidhme na straitéise ríochta poiblí agus foghlaim ó na tionscnaimh itheacháin lasmuigh a tugadh isteach le linn srianta paidéime Covid 19. Tógfaidh an Chomhairle ar na feabhsuithe coisithe a rinneadh go dtí seo ag Ardán na bhFiach chun tréscailteacht don Cheantar Thiar a fheabhsú agus leanfar le hiniúchadh a dhéanamh ar dheiseanna chun feabhsúcháin a dhéanamh a bhaineann le cur chun feidhme straitéis na ríochta poiblí agus an GTS.

Léiríodh go gcuireann bearta a rinneadh le linn na paidéime Covid-19 chun freastal ar choisithe agus úsáid an ghréasáin sráide le haghaidh suíocháin agus bia amuigh faoin aer le beogacht agus beocht limistéar lár na cathrach agus déanfar iad a mheas i gcomhar leis na páirtithe leasmhara ar fad.

I scéim feabhsúcháin ar Bhóthar Shandair i gcomhar leis an bpobal, áireofar bearta maolaithe tráchta, feabhsuithe ar an ríocht poiblí agus bearta glasaithe uirbeacha chun an timpeallacht áitiúil a fheabhsú.

Beartas 8.8 Ríocht Phoiblí

1. Cur chun feidhme na Straitéise um Ríocht Phoiblí (2019) agus na lámhleabhair a théann léi a chur chun cinn lena n-áirítear seachadadh tionscadal feabhsaithe agus tíopeolaíocht sráideanna agus spásanna poiblí a chuireann go dearfach le comhshaol agus oidhreacht na cathrach.
2. Tógáil ar ábharthacht agus ar shaintréithe na Gaillimhe le bheith mar bhonn eolais do dhearadh na ríochta poiblí.
3. Ábhair, troscán sráide agus plandáil i nGaillimh a chuíchóiriú chun ríocht poiblí dea-dheartha, chomhordaithe a chruthú.
4. Tosaíocht a thabhairt do ghluaiseacht shábháilte de dhaoine ar na sráideanna agus timpeallacht ardchaighdeáin a chruthú trí dhearadh a chuireann nascacht, inrochtaineacht agus prionsabail dearaidh uilíoch chun cinn.
5. Réitigh SUDS atá bunaithe ar an dúlra a chur chun cinn sa ríocht poiblí nuair is féidir chun cur le bithéagsúlacht agus athléimneacht i leith athrú aeráide.
6. An ról tábhachtach atá ag spás poiblí a chur chun cinn maidir le hidirghníomhú sóisialta neamhfhoirmiúil a sholáthar agus deiseanna a uasmhéadú d'áiteanna cruinnithe lasmuigh, áiteanna súgartha agus suíocháin poiblí lasmuigh, nuair is cuí agus de réir na Straitéise um Ríocht Phoiblí agus na lámhleabhair a ghabhann leis.
7. Tacaíocht a thabhairt do bhearta sa GTS lena chinntiú go ndéantar breithniúcháin cháilíochta na ríochta poiblí a chomhtháthú i dtionscadail GTS a chuireann úsáid inbhuanaithe iompair chun cinn chomh maith le limistéir choisithe a dhéanamh de shráideanna sonracha i lár na cathrach.
8. Naisc láidre a bhunú idir lár na cathrach agus ceantair athghiniúna an Chuain, Stáisiún Cheannt agus Bóthar Áth Cinn agus ag an Oileán Altanach.
9. Tús áite a thabhairt do chruthú spásanna poiblí i bhforbairt limistéar athghiniúna agus láithreáin deise agus ríocht poiblí ardchaighdeáin a sheachadadh.
10. Ardchaighdeáin dearaidh, ábhar agus ceardaíochta a chur chun cinn sa ríocht poiblí. A chinntiú go gcloíonn oibreacha dá leithéid le prionsabail agus le treoir na Straitéise um Ríocht Phoiblí agus go dtugann siad aird ar shainghné an cheantair.

8.10 Cuspóirí Sonracha

Beartas 8.9 Cuspóirí Sonracha

Taifead ar Dhéanmhais Chosanta

1. Caomhnú, oiriúnú agus athúsáid an fhoirgnimh oibreacha uisce ag Ionad Cóireála Uisce Thír Oileáin a éascú.
2. Dul chun cinn ar chur chun feidhme mholtaí an Phlean Bainistíochta Caomhnaithe do Chaisleán Mhuirlinne, Caisleán Thír Oileáin agus Caisleán Mhionlaigh.
3. Cur chun feidhme an Phlean Bainistíochta Caomhantais do Dhoras an Bhrúnaigh a chur chun cinn.

Limistéir Chaomhantais Ailtireachta

4. Ullmhú na bPleananna Bainistíochta Limistéir Chaomhantais Ailtireachta a chur chun cinn laistigh den chathair agus athbhreithniú a dhéanamh ar Phlean Bainistíochta ACA na Faiche Móire agus é a chur i gcrích.

Oidhreacht Dhúchasach

5. Feasacht an phobail ar oidhreacht dhúchasach na cathrach a mhéadú lena n-áirítear trí fhoilsiú 'Fardal na bhFoirgneamh Ceann Tuí'.
Dearadh Uirbeach agus Comhfhorbairt Áite
6. A éileamh go n-úsáidfí ráitis dearaidh agus Máistirphleananna/creataí spásúlachta le haghaidh forbartha nuair is cuí.
Ríocht Phoiblí
7. Meitheal thras-rannach a bhunú chun cur i bhfeidhm na straitéise ríochta poiblí a chomhordú agus straitéis cothabhála agus bainistíochta réamhghníomhach a fhorbairt agus a sheachadadh, i gcomhar le gníomhaireachtaí seachtracha a sholáthraíonn oibreacha na ríochta poiblí.
8. Tacú le tionscadail feabhsaithe na ríochta poiblí atá i Straitéis na Ríochta Poiblí agus sna lámhleabhair a ghabhann léi agus a gcomhtháthú le tionscadail GTS, feabhsuithe comhshaoil agus tionscnaimh a bhaineann le hoiriúnú aeráide, bithéagsúlacht, ealaín phoiblí agus gníomhaíochtaí sa ríocht phoiblí.
9. Scrúdú a dhéanamh ar thorthaí Fhoireann Bainistíochta Soghluaisteachta Chathair na Gaillimhe maidir le húsáid inbhuanaithe de spás lasmuigh agus de sráideanna.
10. Dul chun cinn a dhéanamh ar thionscadail an Chiste Athghiniúna agus Forbartha Uirbigh (URDF) a chuimsíonn spásanna poiblí nua ag Barr an Chalaigh agus ag Ardeaglais na Gaillimhe, spás athnuaithe ag Margadh an Éisc, an Fhaiche Mhór (Thuaidh) agus méadú ar líon na limistéar coisithe i Lár na Cathrach.
11. Scéimeanna feabhsúcháin timpeallachta a ullmhú le haghaidh Bóthar Shandair agus feabhsuithe breise a dhéanamh ar an ríocht poiblí ag Ardán na bhFiach
12. Scéim Feabhsúcháin Chathartha a dhéanamh do Chearnóg na Craenach Bige.
13. Scéim feabhsúcháin comhshaoil a chur chun cinn do Shráid na Siopaí mar chuid den chlár athshlánaithe ceantair coisithe agus an crios coisithe a leathnú, i gcomhairle le pobail áitiúla agus páirtithe leasmhara.
14. Roinnt micreaspásanna ar scála beag a chruthú i lár na cathrach trí spásanna 'fágtha' a athdhearadh agus spásanna páirceála a thiontú ina bpáircíní.
15. Iniúchadh a dhéanamh ar chuailí troscáin sráide atá ann cheana féin agus ar chomharthaíocht sa ríocht phoiblí, agus é mar aidhm deireadh a chur le heilimintí nach bhfuil in úsáid.
16. Iniúchadh a dhéanamh ar na bóithre agus na spásanna ríochta poiblí atá i nGaillimh faoi láthair chun na láithreacha sonracha ar gá iad a athrú chun inrochtaineacht a fheabhsú a mhionsonrú in ord tosaíochta.